

Gotlands Tofta 13 november 2025

Interpellationssvar till Anna Hrdlicka (L) gällande läsförståelse i årskurs fem

Vid det senast sammanställda lästestet under höstterminen 2024 hade 74 procent av de gotländska eleverna i årskurs 5 god läsförmåga enligt kriterierna för sin årskurs. Dock hade närmare hälften av eleverna problem med läsförståelsen.

Läsförståelsen har de senaste åren varit vikande, vilket såklart är en oroväckande utveckling. Till att börja med ska säga att detta inte är något unikt för Gotland utan en utmaning i hela riket och faktum är att sedan ett tiotal år sjunker läsförståelsen i stort sett hela västvärlden enligt OECD:s jämförande mätningar.

Den sjunkande läsförståelsen är alltså en större samhällsproblematisering och inte enbart avgränsad till gotländsk eller svensk skola. Skolan behöver dock såklart arbeta med problematiken och det pågår arbete för att vända trenden men det här är inget som har skett plötsligt utan det är en större utveckling som skett över tid och som därför är svårt att hitta lösa enkla lösningar kring.

Från barn- och utbildningsnämnden sida gav vi för drygt ett år sedan (BUN 240917) förvaltningen ett större uppdrag i att djupdyka i varför färre elever blir behöriga till gymnasiet och genomföra en analys av nedgången i behörighet för att identifiera möjliga orsaker och åtgärder.

Nedgången är inte något som uppstår på vårterminen i årskurs 9 eller som uppstått de senaste åren, utan vi har sett behov av att behöva backa tillbaka hela vägen till förskolan då delar av svaren kan finnas redan tidigt i skolgången. Inom ramen för detta är såklart läsförståelsen och dess utveckling en viktig komponent och screeningen ett viktigt verktyg.

Som en följd av uppdraget tillsattes en arbetsgrupp som analyserade resultat över tid, skillnader mellan kön, mellan enheter samt samband med frånvaro, personalens behörighet, organisation och ekonomiska förutsättningar.

Utifrån detta har förvaltningen tagit fram en analysrapport under 2025. Rapporten innehåller både kortsiktiga, långsiktiga, pågående och planerade åtgärdsförslag. Dessa inkluderar bland annat översyn av resursfördelningsmodeller, förstärkning av arbetet med garantin för tidiga stödinsatser, satsningar på specialpedagogisk kompetens, samt utveckling av rektorers och lärares förutsättningar. Syftet är att skapa en mer likvärdig och kvalitetssäkrad skolverksamhet där fler elever ges förutsättningar att nå gymnasiebehörighet.

Genom att integrera analysrapporten i ordinarie processer för det systematiska kvalitetsarbetet och koppla uppföljningen till identifierade orsaker och åtgärder, skapas förutsättningar för långsiktig förbättring och ökad måluppfyllelse i grundskolan på Gotland.

Skolan arbetar sedan tidigare bland annat med språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt (SKUA) som är en pedagogisk metod för att integrera språkutveckling i all undervisning för att stödja alla elevers lärande.

Ett projekt har bedrivits med stöd från Skolverket främst gällande nyanländas lärande, vilket har visat positiva resultat, särskilt inom läsförståelse, där mätbara förbättringar noterats, framför allt bland pojkar. Skolverket har uttryckt stor beundran för Region Gotlands insatser under processen och lyft fram arbetet som ett föredöme.

För elevgruppen som gick i årskurs 5 vid insatsens start har läsförståelsen ökat med 7,5 procent. Den största ökningen står pojkarna för. Modersmålsenheten har utvecklat rutiner för att identifiera- och följa upp målgruppens resultatutveckling i relation till studiehandledning. En positiv koppling mellan studiehandledning och betygsutveckling har visats.

Det utvecklingsarbete som gjorts inom ramen för projektet kring nyanländas lärande är till gagn för alla elever, vilket bidrar till att öka likvärdigheten och jämställdheten för samtliga. Genom ett ökat fokus på språklig utveckling och språkliga lärandemål ökar undervisningskvaliteten samtidigt för alla elever, inte endast de nyanlända och flerspråkiga.

Lärare i grundskolan samt personal på fritidshemmen har fått utbildning i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt genom fortbildningar vid fyra tillfällen under insatsperioden. Vidare har föreläsningar hållits om intensivläsning och undervisning i engelska för elever med annat modersmål än svenska. Varje skola har sedan arbetat vidare utifrån den enskilda skolans behov. Skolverkets moduler för språkutveckling, SPSM:s moduler för språkutveckling, bokcirklar och uppföljande arbete från föreläsningar har använts. Språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt har även införts i det systematiska kvalitetsarbetet för grundskolan.

Då samtliga lärare har deltagit i kompetensutvecklingsinsatsen når ny kunskap ut till samtliga skolor och in i klassrummen. Att fritidshemmen har varit involverade stärker även helhetssynen på språk- och kunskapsutvecklande arbete på varje enhet.

Många fritidshem har inrättat läshörnor, och böcker och ord har kommit i fokus. För att stärka arbetet med läsning har konceptet "Läsa äger" genomförts på flera fritidshem, i syfte bibehålla läsförmågan hos elever under sommaren. Forskning visar att flertalet elever tappar i läsning och läskondition under sommaren och att de flesta inte är tillbaka på sin nivå de hade innan sommaren förrän efter höstlovet.

Läsa äger som metod bygger på att feriearbetande ungdomar anställs på fritidshemmen under sommarlovet. De läser för elever som tillbringar tid på fritidshemmen under sommaren, pratar om läsning och ställer frågor kopplade till vad de läst. På de fritidshem där insatsen genomförts ser man ett ökat intresse från elever kring läsande.

Utifrån analysrapporten som nu tagits fram och för att möta utvecklingen har en rad åtgärder påbörjats. Bland dessa finns satsningar på tidiga insatser inom läs- och skrivutveckling, förstärkt specialpedagogisk kompetens, en ny SKA-modell (systematiskt kvalitetsarbete) och riktade försteläraryppdrag.

Särskilt kan nämnas nya försteläraryppdrag 2025–2028, med särskilt fokus på läs- och skrivutveckling. Två lokala försteläraryppdrag kommer röra läs- och skrivutveckling. Den förväntade effekten är förbättrad läsförståelse, bättre förutsättningar för tidiga insatser, högre måluppfyllelse i samtliga ämnen, ökad studiemotivation och bättre psykisk hälsa. Ett centralt försteläraryppdrag syftar till att stärka det specialpedagogiska nätverket. Uppdraget ska bidra till en ökad samsyn och stärkt stödstruktur för elever i behov av särskilt stöd. Effekterna förväntas bli ökad likvärdighet i hur stöd ges, stärkt inkludering i undervisningen och att elever i behov av stöd snabbare får mer träffsäkra insatser – vilket sammantaget bidrar till högre måluppfyllelse.

Nämnden har även som en följd av det övergripande uppdraget och arbetet med analysrapporten givit förvaltningen en rad ytterligare uppdrag utifrån vad som framkom i rapporten:

1. Utvärdera den nuvarande socioekonomiska resursfördelningen.
2. Utredda möjlig ny resursfördelningsprincip för SIS-medlen.
3. Göra ett omtag kring handlingsplan för screening i grundskolan.
4. Undersöka ytterligare lovskola i lågstadiet.
5. Genomföra en översyn av den specialpedagogiska organisationen.

Region Gotlands handlingsplan för screening i svenska och matematik beskriver hur alla skolor på ett likvärdigt sätt ska stämma av elevernas läs- och skrivförmåga samt deras matematiska förmåga. Utifrån analys av elevernas resultat ska adekvata insatser planeras och genomföras på organisations-, grupp- och individnivå. Planen innebär en gemensam rutin för att uppmärksamma, följa och stödja elevers utveckling i svenska, svenska som andraspråk och matematik på ett systematiskt och likvärdigt sätt.

Samtidigt visar granskningar och uppföljning att förutsättningarna för att arbeta enligt handlingsplanen skiljer sig åt mellan skolor. Skillnader i tillgång till kompetens, resurser, samverkansstrukturer och hur väl rutinerna är implementerade i den dagliga verksamheten påverkar möjligheterna att arbeta likvärdigt.

Det finns därmed behov av att ytterligare utveckla handlingsplanen för screening i svenska och matematik och framför allt förstärka implementeringsprocessen inom förvaltningen, så att samtliga skolor ges reella förutsättningar att arbeta i enlighet med garantin för tidiga stödinsatser.

Sedan 2019 ställer skollagen krav på att skolor ska upptäcka och stödja elever i förskoleklass och lågstadiet som riskerar att inte nå kunskapskraven, genom garantin för tidiga stödinsatser. Målet är att ge rätt stöd i rätt tid så att fler elever klarar grundskolan. Tidiga insatser redan i förskolan ska ske för att öka elevernas möjlighet att nå behörighet till gymnasieskolan. Förvaltningen har sedan tidigare i uppdrag att utreda läsa-, skriva- och räknagarantin.

Specialpedagogisk kompetens har ofta en central roll i samråd och analys gällande tidiga stödinsatser. Barn- och elevhälsan har därför tilldelats en utökad budget för att möjliggöra rekrytering av en central specialpedagogisk resurs.

Gällande ytterligare lovskola i lågstadiet ska undersökas huruvida detta kan vara en gångbar, intressant och framkomlig väg. Frivillig lovskola för elever i årskurs 1–3 med fokus på läsning, läsflyt och grundläggande ämneskunskaper skulle kunna ge tidiga stödinsatser till elever som riskerar att halka efter, stärka kontinuiteten i lärandet över sommaren och även möjliggöra för att introducera framtida lärare i skolans verksamhet.

Arbetet som pågår och planeras är brett och omfattar både mer kortsiktiga insatser (som exempelvis screening och lovskola) och långsiktiga satsningar (som exempelvis försteläraryppdrag och förstärkt elevhälsa). Samtidigt är det viktigt att framhålla att det är svårt att isolera effekten av enskilda insatser när många genomförs parallellt. En central framgångsfaktor blir därför att systematiskt följa upp både genomförandet och resultaten av de olika åtgärderna.

Oscar Lindster (S), ordförande barn- och utbildningsnämnden